

Høyesterett - Rt-1990-59 (15-90)

Instans	Høyesterett - dom
Dato	1990-01-19
Publisert	Rt-1990-59 (15-90)
Stikkord	(Myra Båt) Entrepriserett. Panterett. Konkurs. Tingsrett.
Sammendrag	En entreprenør bestilte og fikk levert stålplater som skulle inkorporeres i et bygg entreprenøren arbeidet med. Entreprenøren gikk konkurs, men platene som ikke er inkorporert i noe bygg, var ankommet byggeplassen før konkursen. Det ble lagt til grunn at plateleverandøren hadde tatt gyldig salgspant, jf. panteloven av 8. februar 1980 nr. 2, § 3-15 (2). Panteretten var imidlertid ekstingvert ved at byggherren hadde ervervet eiendomsretten i god tro, jfr. lov om godtroervert av løsøre av 2. juni 1978 nr. 37, § 1, sammenholdt med NS-3401 pkt. 16 og 22.
Saksgang	Kristiansund byrett TNOMO-1988-73 - Frostating lagmannsrett LF-1988-190 - L.nr 16B/1990, nr 188/1989.
Parter	A/S Gann Stål (Advokat Rolf Udem) mot Myra Båt A/S - dets konkursbo (Advokat Johnny Holmen - til prøve).
Forfatter	Philipson, Borchsenius, Schei, Aasland og Christiansen.
Sist oppdatert	

Dommer Philipson: Myra Båt A/S inngikk den 21. desember 1987 kontrakt med Byggelementer A/S om at sistnevnte skulle oppføre et lagerbygg i stål på Myra Båt A/S' eiendom i Frei. Etter bestilling fra Byggelementer A/S leverte A/S Gann Stål stålplater til vegg- og takdekning av bygget. Selgeren forbeholdt seg salgspant for kjøpesummen i stålplatene. Plateleveransen ankom til byggeplassen 1. februar 1988. Platene er fortsatt ikke inkorporert i noe bygg. Byggelementer A/S gikk konkurs 14. juni 1988 og stålplatene er ikke betalt. Saken gjelder spørsmålet om A/S Gann Stål kan gjøre salgspant gjeldende overfor Myra Båt A/S, nå dets konkursbo.

A/S Gann Stål reiste ved stevning av 24. mai 1988 sak ved Kristiansund

Side 60

byrett mot Myra Båt A/S. Kristiansund byrett avsa 6. juli 1988 dom i saken med slik domsslutning:

"1. Myra Båt frifinnes.

2. A/S Gann Stål betaler kr. 12.000,- i saksomkostninger til Myra Båt A/S v/advokat Jan Velund innen 2 uker fra dommens forkynnelse."

Byretten kom til at Myra Båt A/S etter de delbetalinger som hadde funnet sted hadde ervervet eiendomsretten til stålplatene, og at A/S Gann Ståls eventuelle salgspant gikk tapt ved overdragelsen til Myra Båt A/S.

A/S Gann Stål anket dommen til Frostating lagmannsrett. Lagmannsretten avsa dom i ankesaken den 12. april 1989. Dommen har slik domsslutning:

"1. Myra Båt A/S, dets konkursbo frifinnes.

2. Hver av partene bærer sine egne saksomkostninger for byrett og lagmannsrett."

Lagmannsretten la til grunn at gyldig salgspant kunne avtales i dette tilfelle i henhold til panteloven § 3-15(2). Lagmannsretten kom videre til at panteretten var ekstingvert som følge av godtroervert fra Myra Båt A/S' side.

Konkurs ble åpnet i Myra Båt A/S' bo 15. september 1988 og boet har trådt inn i saken i lagmannsretten. Jeg betegner senere denne part Myra Båt.

Saksforholdet for øvrig fremgår av byrettens og lagmannsrettens domsgrunner.

A/S Gann Stål har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen. Det er for Høyesterett fremlagt noen nye dokumenter, som jeg ikke finner grunn til å spesifisere. Det er avholdt bevisopptak ved Nordhordland herredsrett, Stavanger byrett og Kristiansund byrett hvor det ble avhørt 7 vitner, tre vitner er nye for Høyesterett. Myra Båt bestrider ikke for Høyesterett at det var adgang til å ta salgspant i stålplatene. Saken befinner seg ellers i det vesentlige i samme skikkelse som for de tidligere retter.

Den ankende part, A/S Gann Stål, har i det vesentlige gjort gjeldende:

Myra Båt har ikke ervervet eiendomsrett til stålplatene etter avtalen med entreprenøren, Byggelementer A/S. Etter sistnevnte avtale gjelder bestemmelsene i NS-3401 for kontraktsarbeidet "med de eventuelle endringer som fremgår av avtaledokumentet". De betalingsbetingelser som er avtalt i kontrakten innebærer at bestemmelsen om avdragsbetaling i NS-3401 pkt 22.1 første og annet ledd ikke gjelder. Etter avtalen skal 30 prosent av kontraktssummen betales "ved kontrakt", 30 prosent "ved levering" og resten "ved ferdigstillelse".

Bestemmelsen i NS-3401 pkt 16 om at materialer "som er tilført byggeplassen og som skal bygges inn, blir byggherrens eiendom når han har betalt dem", må nødvendigvis ha som forutsetning at avdragsbetalingen er skjedd i henhold til NS-3401 pkt 22. Etter 22.1 annet ledd skal avdragsbetalingene skje etter hvert som arbeidet skrider frem og avdragene er rent konkret knyttet til det arbeid som er utført og de materialleveranser

Side 61

som har funnet sted. Sammenhengen mellom pkt 22 og pkt 16 må innebære at heller ikke bestemmelsen i pkt 16 kan anses å inngå i den foreliggende avtale, i og med at betalings-ordningen i pkt 22 ikke gjelder.

Betalingsbetingelsene i den foreliggende avtale viser også helt klart at det dreier seg om a konto betalinger og ikke om betaling for de materialleveranser som har funnet sted. Betalingene var således kredittytelser i motsetning til det som er opplegget i NS-3401.

Den første delbetaling som skal finne sted allerede ved undertegningen av kontrakten, er en ren kredittytelse fra Myra Båt's side overfor Byggelementer A/S. Den annen delbetaling skal som nevnt skje ved "levering", og

partene er enige om at betalingsplikten etter avtalen først skulle inntre etter at samtlige materialer som inngikk i entreprisen var levert på byggeplassen. Det må imidlertid understrekes at det her bare dreier seg om et avtalt betalingstidspunkt for en a konto betaling. Betalingen kan ikke mellom partene ha vært ment som noen betaling for de konkrete vareleveranser som skulle finne sted. De to delbetalinger utgjør således tilsammen kr 683.280 inklusive merverdiavgift, mens de samlede materialleveranser etter entreprisen beløper seg til ca kr 730.000. Det dreier seg om en differanse på ca kr 46.000. Her må det også tas i betraktning at kontrakten dessuten omfattet arbeid fra entreprenørens side.

At det fremdeles gjenstod leveranser for tilsammen ca kr 117.000 da delbetaling nr 2 fant sted 9. februar 1988, slik at stålplateleveransen "lå innenfor" det betalte beløp, berodde på en tilfeldighet. Bakgrunnen for at betalingen fant sted før alle materialer var levert, var at det var oppstått forsinkelser med grunnarbeidene, hvilket medførte at Byggelementer A/S gjorde gjeldende et rentekrav som følge av den oppståtte forsinkelse. Dette medførte at Myra Båt gikk med på å foreta delbetaling nr 2 før alle materialer var levert på byggeplassen.

Selv om en imidlertid forutsetter at bestemmelsen i NS-3401 pkt 16 får anvendelse, må det legges til grunn at de nærmere vilkår for at Myra Båt skal få eiendomsretten til stålplatene, ikke er oppfylt. Såvel ordlyden i pkt 16 som reelle hensyn tilsier at varene må være innkommet på byggeplassen før avdragsfakturaen utstedes, dersom betalingen skal medføre at byggherren erverver eiendomsretten til vedkommende materialleveranse. Dette har ikke vært tilfelle her. Stålplatene ankom til byggeplassen først 1. februar 1988, mens delbetalingsfakturaen ble utstedt 26. januar 1988. Da fakturaen ble utstedt, forelå det ikke en gang noen faktura fra A/S Gann Stål for leveransen av stålplatene. A/S Gann Ståls faktura er datert 29. januar 1988 og lød på kr 116.197,45 inklusive merverdiavgift. Da A/S Byggelementer utstedte sin faktura, var man således ikke en gang kjent med hva som ble kjøpesummen forsåvidt angår stålplateleveransen.

Det må videre være en forutsetning for at eiendomsretten skal gå over at det fra entreprenørens side i avdragsfakturaen er spesifisert hvilke materialleveranser avdragsbetalingen skal gjelde. Noen slik spesifisering foreligger ikke i denne sak. Dette viser for øvrig også at hverken Myra Båt eller Byggelementer A/S har regnet med at det dreide seg om betaling for materialleveranser.

Lagmannsretten har lagt til grunn at salgspant gyldig kunne avtales i

Side 62

dette tilfelle, jf panteloven § 3-15(2). Partene er for Høyesterett enige om at det foreligger et gyldig salgspant. Men dette innebærer at salgspantet har rettsvern overfor Myra Båt i henhold til panteloven § 3-17, selv om Myra Båt har ervervet eiendomsretten til stålplatene. Salgspantet må derfor kunne gjøres gjeldende med mindre panteretten må anses ekstingvert i henhold til lov om godtroervert av løsøre § 1. Den ankende part bestrider at den nevnte lov gjelder i en situasjon som den foreliggende, idet salgsubjektet her er "1 stk stålbygg" og altså fast eiendom. Under enhver omstendighet bestrides det at salgspantet er ekstingvert, idet Myra Båt ikke har vært i aktsom god tro.

Det vises til NS-3401 pkt 22.1 tredje ledd som forutsetter at byggherren har en generell undersøkelsesplikt med hensyn til om noen av entreprenørens leverandører har forbeholdt seg salgspant. Spørsmålet om det foreligger aktsom god tro må for øvrig vurderes på bakgrunn av at det såvel i stålbransjen som i flere andre bransjer tilknyttet byggeindustrien er vanlig med salgspant. I denne forbindelse vises til uttalelser i Ot.prp.nr. 56 for 1976/77 om lov om godtroervert av løsøre 25 og 40-41. Det dreide seg videre om oppførelse av et næringsbygg, og byggherren pliktet derfor å sette seg inn i de regler som gjelder for vedkommende område. At det i stor utstrekning tas salgspant bl a ved stålleveranser, må også sies å være alminnelig kjent. Rent konkret burde også den avtalte betalingsordning ha advart Myra Båt om at Byggelementer A/S ikke var i stand til å finansiere entreprisen på egen hånd, og at det derfor kunne foreligge salgspant.

Den ankende part, A/S Gann Stål har nedlagt slik påstand:

- "1. A/S Gann Stål har i behold salgspant til 399 leverte stålplater.
2. A/S Gann Stål tilkjennes saksomkostninger for byrett med 15 % rente fra 4. juli 1988 og saksomkostninger for lagmannsretten med 15 % rente fra 10. april 1989, og saksomkostninger for Høyesterett."

Ankemotparten, Myra Båt A/S, dets konkursbo har i det vesentlige anført:

Det må legges til grunn at NS-3401 pkt 16 gjelder i avtalen mellom Myra Båt og Byggelementer A/S. Selv om betalingsordningen i avtalen er en annen enn den som er etablert i NS-3401 pkt 22.1 første og annet ledd, innebærer ikke dette at også pkt 16 er ekskludert. Sistnevnte bestemmelse er en helt sentral avtalebestemmelse i entreprisekontrakter, og det må derfor foreligge helt klare holdepunkter for at denne bestemmelse skal anses

opphevet. Det foreligger ikke slike holdepunkter i denne sak. Det er helt uriktig å anse de avdragsbetalinger kontrakten etablerer, som kredittytelser fra byggherrens side.

Vilkårene for at eiendomsretten til stålplatene skal være gått over til Myra Båt er oppfylt. Avgjørende må det være at materialene var ankommet til byggeplass før delbetaling nr 2 fant sted. At betalingstidspunktet er avgjørende følger direkte av ordlyden i pkt 16. I og med at materialene befant seg på byggeplassen, er også hensynet til individualisering ivaretatt.

Det har etter dette skjedd en overgang av eiendomsretten mellom partene i henhold til pkt 16 i NS-3401 og den mellom partene avtalte

Side 63

eiendomsoverdragelse får også virkning overfor deres kreditorer og utenforstående tredjemenn.

Det blir så spørsmål om A/S Gann Stål's salgspant er ekstingvert i medhold av lov om godtroerverv av løsøre § 1.

Stålplatene er klarligvis løsøre før de er inkorporert i bygget, og Myra Båt har ved sin ervervelse av eiendomsretten til disse vært i aktsom god tro. Myra Båt hadde ikke noen grunn til å regne med at det forelå noe salgspant fra leverandørens side. Mens Myra Båt ikke kjente til hvem som var leverandør av stålplatene, visste A/S Gann Stål hvem som var byggherre og kunne ha henvendt seg til Myra Båt, uten at så har skjedd.

Man kan ikke trekke noen slutninger i byggherrens disfavør ut fra bestemmelsen i NS-3401 pkt 22.1 tredje ledd. Byggherren kan be om opplysninger fra entreprenøren om hvorvidt det foreligger salgspant, når det foreligger grunnlag for mistanke om det. Det kan ikke av bestemmelsen utledes at byggherren har en generell undersøkelsesplikt.

Konklusjonen blir etter dette at vilkårene for ekstinksjon foreligger og A/S Gann Stål's salgspant må anses ekstingvert.

Ankemotparten, Myra Båt A/S, dets konkursbo har nedlagt slik påstand:

- "1. Frostating lagmannsretts dom av 12. april 1989 punkt 1 stadfestes.
2. Ankemotparten tilkjennes saksomkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett."

Jeg er kommet til samme resultat som de tidligere retter.

Myra Båt har, som nevnt, for Høyesterett ikke bestridt at det var adgang til å ta salgspant i stålplatene, jf panteloven § 3-15 (2). Jeg legger dette til grunn og kan i det vesentlige slutte meg til det lagmannsretten har uttalt om spørsmålet.

Et salgspant vil ha rettsvern overfor senere kjøpere, i dette tilfelle Myra Båt, i henhold til panteloven § 3-17 (2), dersom ikke panteretten blir ekstingvert. For at slik ekstinksjon skal inntre i den foreliggende sak, må to vilkår være oppfylt. For det første må Myra Båt ha ervervet eiendomsretten i forhold til entreprenøren, Byggelementer A/S, for det annet må vilkårene for ekstinksjon foreligge i henhold til lov om godtroerverv av løsøre § 1.

Jeg skal ta for meg det første av de to nevnte spørsmål. Avgjørende er her om eiendomsretten har gått over til Myra Båt i medhold av bestemmelsen i NS-3401 pkt 16.

Slik jeg ser det, må denne bestemmelse, selv om den saklig sett har sammenheng med pkt 22, også kunne begrunnes ut fra mer alminnelige betraktninger basert på de reelle hensyn som gjør seg gjeldende i entrepriseforhold. Avdragsordninger i entreprisekontrakter henger sammen med at det er nødvendig av hensyn til entreprenørens oppfyllelse av sine forpliktelser, at byggherren bidrar til finansiering av entreprisen ved at det betales avdrag etter hvert som arbeidet skrider frem. Hensett til dette må det også være naturlig at byggherren får en sikkerhet for de utbetalinger som finner sted - ikke bare i byggeproduktet, men også i de materialer som blir innkjøpt og etter hvert bragt frem til byggeplassen. Det kan derfor reises spørsmål om det ikke bør gjelde som en alminnelig regel ved tilvirkningskontrakter - selv om det ikke foreligger uttrykkelig

Side 64

avtale om dette - at byggherren får eiendomsretten til materialer som er tilkjørt byggeplass, når verdien av disse materialer, sammen med det arbeid som er utført, ligger innenfor summen av de avdrag som byggherren har betalt. Det er ikke nødvendig i denne sak å ta standpunkt til det nevnte spørsmål. Slik jeg ser det, må imidlertid de nevnte hensyn tilsi at det iallfall må foreligge klare holdepunkter for det i avtaleforholdet, dersom

man skal kunne fravike bestemmelsen i NS-3401 pkt 16. Slike holdepunkter foreligger etter min oppfatning ikke i denne sak.

A/S Gann Stål har som nevnt hevdet at de avtalte avdragsbetalinger har preg av å være kredittytelser fra byggherrens side. Jeg er enig i at dette isolert sett kan sies å være tilfelle for den første delbetalingens vedkommende. Det er enighet mellom partene om at den neste delbetaling først forfalt etter at alle materialer var levert på byggeplassen. Jeg må gå ut fra at sistnevnte betalingstidspunkt ikke har vært valgt mer eller mindre tilfeldig. Den annen delbetaling har etter dette ikke preg av å være noen kredittytelse fra byggherrens side. Den er knyttet til vareleveransene. Slik jeg ser det, må det også være riktig å se de to delbetalinger i sammenheng. En naturlig tolkning må etter dette være at den første delbetalingen er å anse som en forskuddsbetaling for senere utført arbeid og leverte materialer, og slik at byggherrens sikkerhet etter hvert fylles opp ved at han erverver eiendomsrett til de leverte materialer som ankommer til byggeplassen.

Den ankende part har vist til at det ikke foreligger noen fullstendig korrespondanse mellom summen av de to avdrag som ble betalt, og verdien av de samlede vareleveransene. De to avdragsbetalingene utgjorde tilsammen kr 683.280, mens fakturaene fra leverandørene for de samlede materialleveranser utgjorde ca kr 730.000. Jeg finner ikke å kunne tillegge denne differanse, på ca kr 46.000 noen avgjørende vekt i saken. Det dreier seg ikke om noen betydelig differanse. I denne forbindelse viser jeg til "90 %"-regelen i NS-3401 pkt 22. Bestemmelsen antas ikke å være til hinder for at byggherren får eiendomsretten til vedkommende materialer i sin helhet, jf Tore Sandvik: Kommentar til NS-3401 (1977) 160.

Den ankende part har subsidiært bestridt at vilkårene for overføring av eiendomsretten etter NS-3401 pkt 16 er oppfylt. Stålplatene ankom til byggeplassen 1 februar 1988 og betalingen av avdrag nr 2 fant sted 9. februar 1988 i henhold til faktura av 26. januar s å. Etter pkt 16.1 blir materialer som er tilført byggeplassen "byggherrens eiendom når han har betalt dem". Jeg anser at vilkårene for eiendomsovergang her er oppfylt. Individualiseringshensynet er oppfylt ved at materialene er tilført byggeplassen.

Jeg skal så ta for meg spørsmålet om A/S Gann Stål's salgspant må anses ekstingvert i henhold til lov om godtroervert av løsøre § 1, jf særlig nr 3.

Inntil stålplatene er inkorporert i bygget er det åpenbart tale om løsøre. Loven får derfor anvendelse. Avgjørende for spørsmålet om ekstinksjon er skjedd må derfor være om Myra Båt har vært i aktsom god tro, jf § 1 nr 2.

Slik jeg ser det, bør det som et utgangspunkt legges til grunn at når en byggherre ikke har konkrete holdepunkter for å gå ut fra at det foreligger salgspant, skal det ikke komme byggherren til skade at det i en

Side 65

bransje, eksempelvis stålbransjen, er vanlig å ta salgspant. Jeg viser i denne forbindelse til at det er en forutsetning for at en konflikt skal oppstå i slike saker, at entreprenøren lar være å underrette byggherren om at en leverandør har forbeholdt seg salgspant i materialer som skal inkorporeres i en bygning. Entreprenøren har ved ikke å underrette byggherren om at det er tatt salgspant, gjort seg skyldig i en forsømmelse i kontraktsforholdet med sin leverandør. Det er lite rimelig at en slik forsømmelse skal gå ut over byggherren, når han uten kjennskap til salgspantet har betalt entreprenøren for varer som er levert til byggeplassen. Entreprenørens leverandør vil på sin side i alle fall bare ha en midlertidig sikkerhet, idet salgspantet vil falle bort ved inkorporering.

Jeg kan ikke se at bestemmelsen i NS-3401 pkt 22.1 tredje ledd innebærer noen forutsetning om at byggherren vil bli rammet dersom han ikke undersøker om det foreligger et salgspant. Bestemmelsen gir byggherren en rett til å kreve godtgjort at materialer ikke er beheftet med salgspant. Noe mer kan en ikke legge i bestemmelsen. For øvrig må bestemmelsen også ses på bakgrunn av at den ble utformet i 1969 og altså før man fikk loven om godtroervert av løsøre. Byggherren hadde således da bestemmelsen ble utformet en betydelig større risiko for at han måtte respektere et salgspant sammenlignet med dagens situasjon.

Jeg kan ikke se at det, ut fra de konkrete forhold i denne sak, var foranledning for Myra Båt til å regne med at det var tatt salgspant i stålplatene.

Jeg er etter dette kommet til at vilkårene for ekstinksjon av salgspantet derfor foreligger.

A/S Gann Ståls anke har etter dette ikke ført frem, og den ankende part har tapt saken i alle instanser. Selv om saken har reist prinsipielle spørsmål, finner jeg at Myra Båt bør tilkjennes saksomkostninger for alle retter i henhold til hovedreglene i tvistemålsloven § 180 og § 172 første ledd. Den fremlagte omkostningsoppgave viser samlede omkostninger for alle retter med kr 113.667, hvorav utlegg utgjør kr 11.667.

Jeg stemmer for denne dom:

1. Lagmannsrettens dom pkt 1 stadfestes.
2. I saksomkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett betaler A/S Gann Stål til Myra Båt A/S, dets konkursbo 113.667 - etthundreogtrettentusensekshundreogsekstisyv - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.